

Miért Rudas a Rudas?!

Lelkes magyar ember volt *Döbrentei* Gábor, a Magyar Tudós Társaság titoknok, egyébként pedig helytartó tanácsos. Most száz esztendeje megpróbálkozott a színházigazgatással is és próbált ökegyelme egyebet is, mást is, de a sok mindenféle között arra legbüszkébb, hogy előharcosa volt a magyarosodásnak és nyelvújításnak. Pedig az a néhány magyar szó, amelyet *Döbrentei* uram személyesen fabrikált és mely az irodalomtörténetben megörökítette nevét: nem túlságosan alkalmas rá, hogy büszkélkedjék vele. Lelkes ember volt *Döbrentei* Gábor, de botfüle volt; nem hallotta meg a magyar szó zenéjét és azok közé tartozott, akik olyan szavakat hagytak örökségül ránk, amilyeneket „magyar ember nehezen vesz be“. Az „Üdvlelde“ szót például *Döbrentei* gyártotta. A „Zugló“ nem tudom pontosan, hogy kinek a büne, de *Döbrentei*re gyanakszom. Ellenben az már bizonyos, hogy a budai Auwinkel-t *Döbrentei* keresztelte el *Zugligetnek*, mert megfogadta, hogy rendet csinál a budai német ucca- és tájnevek között. A *Zugliget* szó a *Szeziglet* mintájára csinálódott. Zala vármegyében volt száz évvel ezelőtt egy *Szeziglet* nevezetű falu, amelyet ma *Szigligetnek* neveznek. Ennek a mintájára készült aztán a *Zugliget*. Szerencsétlenségünkre seregestül akadtak utánpótlói *Döbrentei*nek, akik a *Zugliget* mintájára megcsinálták a *zugüggvédet* és a *zuglapot*.

Vérhalom vagy piócás rét

Alighanem *Döbrentei* uram lelkén szárad a budai *Vérhalom* elnevezés is. Hiába néziforgatja az ember ezt a furcsa szót: nehéz rájönni, hogy ki volt, mi volt az apja? Mert külön-külön a vér is szép szó, a halom is szép szó, de így a kettőnek együtt nem sok értelme van. Azért megvan a maga históriája a *Vérhalom* szónak is. A *Vérhalom*ot valamikor régen, a németvilágban *Blutegelnek*, vagyis *piócás rétnek* nevezték. Ügylátszik, hogy mocsaras lehetett ez a vidék és a mocsarában megtermett a „nadály“. A jó svábok aztán a *Blutegel*-t *Bluthegel*-nek ejtették és *Döbrentei* uram a Hegel-t *Hügelnek* hallotta és azt fordította le *Vérhalomra*.

Szórakoztató multság bogarászni ezek között a szó-csodabogarak között és pihenőül ezt a multságot választotta *Joanovics* Pál nyugalmazott államtitkár, a városi politikusok „Pali bácsija“. Ez a finom öreg úr, Budapest egyik örökifjú szerelmese gyönyörűségét leli benne, hogy a rejtélyes és titokzatos pesti és budai uccanevek genézisét kikutassa és megfejtse. Egy sereg ilyen „megfejtést“ kötött most bokrétába és *Budai Notesz* címen kiadta. Tele van érdekességekkel ez a kis könyv; és hogyha egyik-másik megállapításáról „lehetne beszélni“; kétségtelen, valamennyi szómagyarázata ötletes és tanulmányaival hálára kötelezi Budapest multjának kutatóit.

A „Rudasch“

Nagyon érdekesen magyarázza meg például a *Rudasfürdő* nevének az eredetét. Értethető, hogy gombostűre szúrta a *Rudasfürdő* szót, mert hát tényleg mindenkinek szegét üt a fejébe, hogy mi köze a fürdőnek a rúdhoz?! Vannak ugyan, akik azt magyarázzák, hogy a régi időkben a fürdő előtt a Dunapartból hatalmas rudak ágaskodtak ki és ezekhez a rudakhoz kötötték ki hajóikat a révészek és a búzaszállító rác hajósok. Ennek a föltevésnek azonban ellentmond az, hogy a *Rudasfürdőt* csak a hatvanas évek legvégén keresztelték el *Rudasfürdőnek*. Viszont a régi időkben a budai német lakosság — de a pesti is — *Bruckbad*-nak nevezte, sőt az öregek ma is annak hívják a „Rudast“. Valószínűleg azért hívták így, mert nem messze feküdt a *dunai hajóhid* budai hídfőjétől. De hívták ezt a fürdőt a tabáni németek „*Rudasch-Bad*“-nak is. Miután azonban ennek az elnevezésnek a német nyelvben nincs értelme és ez a szó: „*Rudasch*“ németül semmit sem jelent, más-hol kellett a név-eredet után kutatni. *Joanovics* azt mondja, hogy a *Rudasfürdőt* Tabán egykori délszláv lakói nevezték el *Rudasnak*, mert *rudá*, a délszláv nyelvben bá-

nydt, szóösszetételeiben pedig *ásványt*, *ásványost* jelent. *Rudna Ildzse* délszláv nyelven annyit tesz, mint *ásványvíz-fürdő*. Ebből csinálták a németek a *Rudasch-Bad*-ot. A magyar világ pedig a *Rudasch-Bad*-ból egyszerűen *Rudasfürdőt* fabrikált. De minden-esetre jellemző, hogy a XVIII. század végén *Vályi András*, a pesti Univerzitás magyar tanítója, egyik könyvében még *Rudasfürdőnek* nevezi a „*Rudast*“.

A Lágymányos és a Kelenföld

Érdekes magyarázatot ad *Joanovics* Pál a *Lágymányos* szónak. Tudni kell — úgy mond, — hogy az 1690. esztendőben Lipót császár és magyar király a török elől menekülő délszláv népeket — az albánokat, illireket és szerbeket — behívta Magyarországra; sőt Budán, a mai Tabánban, önálló rác magisztrátus is volt. Ezeknek az itt-ragadt rácoknak egyházi és világi fejei az ugyancsak Magyarországra menekült ipeki görög-keleti patriarcha volt; katonai parancsnokuk pedig a „*Vojvoda*“, vagyis a vajda. A budai szerb kolónia élén mint katonai parancsnok a *rácok hadnagya* állott, akit a császári „*Leutnant*“ (vagyis hadnagy) elnevezésből torzítottan rácul „*Latymannak*“ neveztek. Ennek a *Latymannak*, a rácok hadnagyanak volt birtokában a későbbi Nádor-kert és környéke. Ezt a területet hívták *Latymányosnak*, vagyis hadnagyi földnek. Innen a *Lágymányos*.

De honnan került elő a „*Kelenföld*“? *Evlija Cselebi* török utazó, aki Budát a török hódoltság idején látogatta és utazásáról igen érdekes dolgokat jegyzett fel, azt írja, hogy a Gellérthegy és a Sashegy lábánál elterülő síkságot a törökök „*Kilen ovasi*“-nak hívták. Ez magyarul *mérő mezőt* jelent. A törökök állítólag azért nevezték így ezt a mezőt, mert a török babona azt tartotta, hogy Budavára addig lesz török kézen, míg ez a mező meg nem telik gyaurok katonáival. Vagyis ez a mező mérője lett volna a török uralmat veszélyeztető sereg nagyságának. A későbbi német lakosság átvette a török elnevezést és *Kilen Feld*-nek keresztelte. A *Kilen Feld*-ből alakult át aztán *Kelenföld*-dé az eredetileg török név.

A Budai Notesz-hez Csilléry András írt előszót.

Pásztor Mihály